

Piotr Sebastian Popiołek

UNIwersytet Papiński Jana Pawła II w Krakowie

THEOLOGICAL REFLECTIONS ON THE HONG KONG UMBRELLA MOVEMENT,

ED. JUSTIN H. K. TSE, JONATHAN Y. TAN, NEW YORK 2016, 184SS.

Nowe narracje teologiczne często powstają w wyniku jakiegoś konkretnego kryzysu. Szczególnie w drugiej połowie XX wieku powstawało wiele „aktualnych” teologii, odpowiadających na problemy współczesności, które człowiek religijny starał się rozwiązywać, odwołując się do bogactwa Objawienia. Było tak w przypadku teologii nadziei Moltmanna, teologii czarnych w USA, teologii wyzwolenia w Ameryce Południowej, teologii *Minjung* w Korei Południowej, teologii *Dalit* w Indiach, teologii feministycznej itd. Nic dziwnego więc, że masowe protesty mieszkańców Hongkongu i ruch obywatelski walczący z chińskim rządem doprowadziły do pewnych nowych teologicznych przemyśleń. Rzeczone masowe protesty w Hongkongu, mniej obserwowane przez europejskie media, za to dokładnie śledzone w Ameryce, wybuchły w 2014 roku. Ich główną przyczyną był projekt wprowadzenia reformy systemu wyborczego Hongkongu, w wyniku którego kandydaci byliby wybierani i zatwierdzani przez rząd Chińskiej Republiki Ludowej w Pekinie, a nie przez obywateli Hongkongu. Już w 2013 roku prodemokratyczni przywódcy namawiali mieszkańców do obywatelskiej nieposłusznosci i nazwali swój ruch Occupy Central with Love and Peace, odwołując się przy tym do Martina Luthera Kinga. Symbolem protestów stał się parasol, przez to, że posługiwano się nimi, chroniąc się przed pociskami z gazem łzawiącym wystrzeliwanym przez siły policji – stąd nazwa ruchu, który znalazł się w tytule – Umbrella Movement (ruch parasolowy). W protestach zderzyła się ze sobą sfera *sacrum* i *profanum*. Religia stała się jednym z aktorów tego performansu odbywającego się na ulicach. W tłumie można było zobaczyć symbole religijne, ale i rytuały, i specjalnie wydzielaną przestrzeń na praktyki religijne. W kontekście protestów dochodziło do spotkań o charakterze ekumenicznym i międzyreligijnym (np. między

buddystami i chrześcijanami). Katolicy, luteranie, baptyści i chrześcijanie innych denominacji brali czynny udział w protestach. Protestujący katolicy znaleźli wsparcie u kardynałów Johna Tonga i Josepha Zena. Wspólnymi siłami, katolicy i protestanci z różnych wspólnot, zbudowali w dzielnicy Mongkoku, na jednej z ulic, kaplicę pw. św. Franciszka. Nic więc dziwnego, że język teologiczny stał się również językiem protestu – i odwrotnie.

Owa zbiorowa monografia powstała przy współpracy sześciu autorów, zaangażowanych w ruch Umbrella Movement, jak i wcześniej publikujących na ten temat. Niektóre z artykułów w pierwotnej formie ukazały się w *Syndicate: A New Forum for Theology*. Na 184 stronach znajduje się sześć rozdziałów podzielonych na dwie części: *A Primer on Occupying Hong Kong* (gdzie znajduje się de facto tylko jeden rozdział Justina K. H. Tse wprowadzający w kontekst polityczny wydarzeń związanych z Umbrella Revolution) oraz *Theological Reflections on the Umbrella Movement*, który stanowi główny człon książki poświęcony właśnie teologii „ruchu parasolowego”. Każdy z rozdziałów oferuje oryginalną i specyficzną refleksję teologiczną nad wydarzeniami w Hongkongu. Autorzy rozdziałów reprezentują różne podejścia i subdyscypliny teologiczne. Redaktor i autor dwóch rozdziałów Justin H. K. Tse z Uniwersytetu Waszyngtońskiego (Henry M. Jackson School of International Studies) oraz z Social Sciences and Humanities Research Council of Canada wprowadza czytelnika w specyficzny kontekst i sytuację polityczną w Hongkongu. Mary Yuen, mieszkająca w Hongkongu, uczy etyki społecznej w Holy Spirit Seminary College of Theology and Philosophy oraz prowadzi badania w Centre for Catholic Studies (Department of Cultural and Religious Studies) na Uniwersytecie Chińskim w Hongkongu. Rose Wu jest założycielką i była liderką Hong Kong Woman Christian Council i Hong Kong Christian Institute, który zajmuje się walką o równość kobiet, mniejszości seksualnych, sprawiedliwości społecznej, politycznej, praw obywatelskich i biednych. Lap Yan Kung jest profesorem nadzwyczajnym Department of Cultural and Religious Studies na Uniwersytecie Chińskim w Hongkongu oraz dyrektorem Centre for Quality-Life Education. Sam Tsang wykłada kaznodziejstwo i Nowy Testament w Hong Kong Baptist Theological Seminary oraz w Ambrose University (Kanada), jest też autorem ponad czterdziestu pozycji książkowych. Kwok Pui-Lan jest profesorem teologii chrześcijańskiej i duchowości w Episcopal Divinity School w Cambridge, Massachusetts, oraz była prezydent American Academy of Religion. Publikowała książki na temat współczesnych teologii emancypacyjnych,

feministycznych i postkolonializmu. Każdy z tych autorów oferuje inne podejście do tematu. Są to ujęcia z perspektywy katolickiej nauki społecznej i solidarności, teologii feministycznej, teologii *kairosu* oraz egzegezy biblijnej. Tse we wstępie do monografii pisze, że stwierdzenie, iż książka ta jest o „teologii wyzwolenia” w Hongkongu, choć częściowo prawdziwa, może być dla czytelnika myląca. Owszem, jedną z głównych kwestii jest właśnie zwrócenie uwagi na wyzwolenie człowieka od przemocy i ucisku w perspektywie teologicznej, ale ta refleksja nie ma nic wspólnego z teologią latynoamerykańską. Można powiedzieć, że (polifoniczna) teologia Umbrella Movement wpisuje się w azjatyckie teologie polityczne i emancypacyjne (*Minjung*, *Dalit* itd.), rozwijając je i krytykując, ale, jak pisze Tse, oferuje ona „lepsze podejście”, tzn. dokonując „gęstego opisu konkretnej sytuacji w Hongkongu jako wyjątkowego podejścia do uprawiania teologii, zakorzenionej nie w zwyczajnym języku «azjatyckiej» teologii wyzwolenia czy ewangelicznej inkulturacji, ale w historii, polityce, i sferze publicznej samego Hongkongu”¹.

Mary Yuen oferuje przyjrzenie się zjawisku protestów z perspektywy katolickiej. Wychodzi więc od katolickiej nauki społecznej i koncepcji solidarności, w którą, według niej, wpisana jest praktyka protestowania. Próby ograniczenia demokracji i wolności do samostanowienia, a tym bardziej przemoc policji i władz wobec obywateli, odbiera jako wezwanie do nieposłuszeństwa wobec władzy. Uzasadnienie takiego zachowania znajduje w konstytucji *Gaudium et spes* i *Katechizmie Kościoła katolickiego*. Poszanowanie dla godności ludzkiego życia wymaga dążenia do sprawiedliwości i wspólnego dobra, o które trzeba walczyć. Autorka nie uzasadnia przemocy, ale nawołuje do dialogu jako kluczowego elementu rozwiązywania kryzysów i konfliktów. Odwołuje się w swoich rozważaniach głównie do nauki Magisterium Kościoła: dokumentów Soboru Watykańskiego II, wypowiedzi papieskich, encyklik, ale też wypowiedzi biskupa Hongkongu, pasterzy itd.

Natomiast Rose Wu oferuje podejście z perspektywy pentakostalnego chrześcijaństwa i teologii feministycznej. Skupia się na strukturach władzy i przemocy w Hongkongu i tego, jaka duchowość wyrasta z doświadczenia bycia uciskanym i dążenia do wyzwolenia. Wprowadza również w działalność

---

¹ J. H. K. Tse, *Introduction: The Umbrella Movement and Liberation Theology*, w: *Theological Reflections on the Hong Kong Umbrella Movement*, ed. J. H. K. Tse, J. Y. Tan, New York 2016, s. 5.

ruchu poprzedzającego Umbrella Movement: Occupy Central with Love and Peace walczącego o możliwość wyboru kandydatów przez samych obywateli, a nie wyznaczanie ich przez władze w Pekinie. Wydarzenia w Hongkongu widzi w perspektywie pneumatologicznej, dzięki której można odczytywać je jako ponowne zesłanie Ducha Świętego, prowadzące do odrodzenia się Hongkongu. Jest to moment nowego przebudzenia, w którym obywatele stają się z podporządkowanych „rządzonych” podmiotami – wolnymi obywatelami. To chrześcijańskie przeświadczenie o równości wszystkich ludzi wobec Boga stanowi podstawę do walki o ich równe prawa. Pragnienie wolności wzywa do rozwoju sumienia i moralności, do obywatelskiego nieposłuszeństwa wobec władz, nawet kosztem własnego poświęcenia. Według Wu jest to możliwe przede wszystkim właśnie ze względu na potężną siłę wiary protestujących.

Lap Yan Kung w swoim rozdziale pokazuje podobieństwa i różnice między Umbrella Movement a Occupy Central. Przybliży temat obecności religii w protestach i szczególną rolę chrześcijan. Apeluje do wspólnot i władz Kościołów, by nie ignorowały wydarzeń, które miały miejsce w Hongkongu, ale by wykorzystały je, i odnosząc się do nich, pogłębiły swoją refleksję teologiczną. Wydarzenia te stanowią specyficzny *kairos*, który może być różnie rozumiany – jako wezwanie do zaangażowania się Kościołów w politykę albo jako milczenie Boga w tej kwestii. Może być interpretowany jako czas nadzwyczajnej okazji do działania albo czas nieszczęścia. Ale *kairos* wciąż stanowi przerwę, wyrwę w chronologicznym, „neutralnym” czasie.

Sam Tsang skupia się na „wyzwoleniu” w Hongkongu, krytykując przy tym Kościoły unikające zaangażowania w politykę. Prowadzi on swoistą dekonstrukcję terminów *occupation* i *liberation*, wskazując ich genezę w kulturze skolonizowanego Hongkongu (od 1842 roku przez Anglików, teraz – Chiny) i sposób ich obecnego użycia w kontekście Umbrella Revolution. W ten sposób można próbować zrozumieć specyfikę hongkońskiej teologii wyzwolenia. W dużej mierze posługuje się on również teorią Edwarda Saida i jego „hermeneutyką wyzwolenia” (*liberation hermeneutics*). Wiele miejsca poświęca różnym teologiom emancypacyjnym i teologiom wyzwolenia w kontekście Hongkongu. Ukazuje, w jaki sposób Kościoły angażują się na miejscu w sprawy społeczne i polityczne.

Justin H. K. Tse w epilogu stara się podsumować całe przedsięwzięcie teologiczne. Odwołuje się w tym celu do pracy Paula Freirego, *Pedagogy of the Oppressed* z 1970 roku, która już miała swoją historię w ruchach opozycyjnych

krajów Azji (np. w *Minjung*), przez co określa rozwój politycznego sumienia i politycznej duchowości w Hongkongu jako „sumienizację” (ang. *consientization*, port. *conscientização*). Można powiedzieć, że proces ten ma wiele wspólnego z humanizacją i prowadzi do pogłębienia zarówno duchowości, jak i świadomości politycznej obywateli. Jest to proces zarazem religijny i polityczny.

Cała praca proponuje szereg różnych ujęć, z perspektywy teologii chrześcijańskiej, wydarzenia „parasolowej rewolucji”. Autorzy ukazują różne punkty wyjścia i narzędzia. Z pewnością nie mamy do czynienia z jakimś monologiem oferującym jedno spojrzenie i rozwiązanie problemu, jakim jest niejednoznacznie rozumiana hongkońska „teologia wyzwolenia”. Sam fakt, że autorzy są reprezentantami różnych wspólnot i denominacji chrześcijańskich wprowadza element polifoniczny do dyskusji, próbującej ukazać zręby pewnej teologii politycznej. W dyskusji tej zabrakło jednak głosów krytycznych. Skoro podjęto się tematu „teologicznej refleksji nad Umbrella Movement”, a redakcja woli mówić o całym przedsięwzięciu jako „gęstym opisie”, to odczuwa się brak głosów krytycznych wobec aktywnej działalności politycznej, o których wiemy z załączonych tekstów, że istnieją. W ten sposób głosy tych przedstawicieli Kościoła, wspólnot chrześcijańskich i teologów zostały zmarginalizowane i uznane za niewarte uwagi. A z pewnością przynajmniej jeden krytyczny głos mógłby w jeszcze większym stopniu pomóc czytelnikowi rozjaśnić problem, dzięki czemu ta publikacja mogłaby rzeczywiście uzyskać miano „gęstego opisu”. Tymczasem pozostajemy de facto z monografią poświęconą różnym ujęciom teologii wyzwolenia Umbrella Movement.